

Könyv a kanadai magyar irodalomról

■ **George Bisztray: Hungarian-Canadian Literature** (University of Toronto Press, 116 old.)

Piros mezőben fehér betűk és zöld juharlevél: a kanadai magyar irodalom első rendszeres feldolgozásának borítója. Bisztray György, a Torontói Egyetem Magyar Tanácskének vezetője évtizedes kutatómunkáját foglalja össze ebben az alapkönyvben. Rendszerezését a kanadai kulturális helyzetkép változásával kezdi: a hivatalosan két-nyelvű országban — a multikulturalizmus jegyében — jó évtizede bátorítják az etnikus írókat, alkotó tevékenységük folytatására. A Kanadában magyarul írt művek sajátos ösztögben helyezkednek el, amelynek csúcsai: a világirodalom, az anyaország irodalma, a befogadó ország nemzeti irodalma (esetünkben angol és francia kanadai), a befogadó ország más kisebbségi irodalmi és az adott

nyelv — jelen esetben a magyar — más országokban, kisebbségként született irodalma. A kanadai magyar írók ezt nem mindig látják: elszigeteltnek érzik magukat, ideológiájukban és társadalmi helyzetükben megosztottak. Azt tartják, az anyaországban kevésbé ismerik őket.

Az 1981-es népszámlálás szerint a 116 395 kanadai magyar közül 83 ezer vallja a magyart anyanyelvnek, 34 ezer első nyelvként használja, ebből 76-an folytatnak aktív irodalmi tevékenységet. Őt szerző munkásságát jól ismeri a magyar közönség, ketten angol fordításban is közzéteszik műveiket. A kanadai irodalmi köztudatban a magyarul írók azonban szinte ismeretlenek — míg az angolul publikáló magyar származású írók és költők hírnevet szereztek maguknak (csupán néhány név: George Jonas, John Marlyn, George Porkolab, Stephen Vizinczey, Robert Zend).

Bisztray könyve azokat a szerzőket tárgyalja, akik elsősorban magyar nyelven alkotnak. Az elemző határozottan kiáll az esztétikai értékrend mellett. Történelmi választóvonalaként 1956 kínálkozik. A műfaji megosztást tekintve pedig a költészet a vezető szerep. Az igazi erjedés a hatvanas évek közepén indult meg. 1966-ban már hat kötet látott napvilágot, ebből öt verseskötet. Az első igazán jelentős költői életmű *Fáy Ferencé*, aki három évtizeden át alkotott Kanadában, nyelvi tisztaságát mindvégig megőrizve (ezért is nem tanult meg angolul). *Tűz Tamás* Magyarországon is publikált; Kanadában kiadott tizenegy verseskötete, két gyűjteményes kötete (vers és próza) és két regénye mégis mindenképpen kanadai magyar íróvá teszi. *Tűz Tamás* már „tudomást szerez” Kanadáról is: elsőként ő fordítja le, és adja ki verseit angolul. *Faludy György* a hatvanas évek végén telepszik le Torontóban. Számára Kanada, akár egy vadászles, alkalmas arra, hogy onnan lásson rá az Egyesült Államokra, szemében „a modern civilizáció hanyatlásának prototípusára”. Ami ugyanis a kultúrát illeti, *Faludy* egyre pesszimistább. *Békly-Halász Iván* a fiatalabb kanadai magyar költőnemzedék tagja. Angolra fordítva jelentette meg *Kálnoky László*, *Pilinszky János*, *Csoóri Sándor* és *Ladányi Mihály* verseit. Ő már azok közé a költők közé tartozik, akik hazalátogatnak.

A kanadai hungarológia eredményei

■ **Canadian Studies on Hungarians 1886—1986.** (Kanadai tanulmányok magyarokról.) Összeállította John Miska (Canadian Plains Research Center, 245 old.).

Kanadában 1986-ban ünnepelték meg az első magyar telepesek érkezésének századik évfordulóját. Több város, így Esterhazy, Lethbridge, Edmonton magyar egyesületei emléktáblákat tartottak, visszaidézték a zord kanadai préri első magyar pionírjainak küzdéseit. A jubileum alkalmából különféle kiadványok láttak napvilágot. A torontói *Hungarian Studies Review* például egy különszámot szentelt a kanadai magyarság történetének. Az évfordulóra készült el *Miska János*nak a magyar vonatkozású kanadai publikációkat feldolgozó értékes bibliográfiája, amit a multikulturális minisztérium anyagi támogatásával a reginai egyetem adott ki.

Az 1957 óta Kanadában élő szerző — szűkebb szakmáját tekintve agrár tudományi szakbibliográfus —, a kanadai magyar kulturális élet fáradszatóján szervezője. Ő az alapító elnöke a Kanadai Magyar Írók Egyesületének; három magyar és két angol nyelvű antológiát szerkesztett. Közülük a *Crossroads* (Keresztutak) című 1987-es gyűjtemény emelkedik ki, amely a Kanadában alkotó legkiválóbb magyar költők, írók műveiből nyújt válogatást. *Miska János* novelláiból, esszéiből, újságcikkeiből 1974-ben tett közzé egy kötetet *A magunk portáján* címmel.

A kanadai hungarológia egyik

séggel tartalmazza a bibliográfia, mégis kár, hogy a szerző a hazai — sajnos nem túl nagy — szakirodalmat figyelmen kívül hagyta.

Imponálóan gazdag a szépirodalom adattára, s igazolni látszik a szerző többször hangoztatott véleményét, hogy a mai kanadai magyarságot a szellemi megújítás jellemzi. Ennek ékes bizonyítéka, hogy a kanadai magyar irodalom egyre értékesebb művekkel gyarapszik, s a műfordítások, illetve az angolul született alkotások révén mind sikeresebben gazdagítja a kanadai irodalmat. A hazai olvasót nem is a már ismert szerzők mellett feltűnő új nevek, a hozzánk el nem jutott kötetek lepik meg, hanem az angol nyelvű címek sokasága. Ki tartja nálunk számon például az élő klasszikus *John Marlyn*t, aki gyerekként került Nagybeccserekről Winnipeg-be? Az 1957-ben megjelent *Under the Ribs of Death* (A hajál bordái alatt) című regénye a kanadai széppróza kiemelkedő alkotása. A szerző a húszas évek bevándorlóinak erőteljes asszimilációját egy fiatalember, *Hunyadi Sándor* Alex *Humphrey*-vé alakulásán mutatja be.

Miska János igyekezett a mai irodalom előzményeit is feltérképezni. Gondos anyaggyűjtése ellenére számolhatunk elfeledett művekkel, hírlapokkal. Így kár, hogy a *Károlyi*hoz, *Jászi*hoz közel álló *Czakó Ambró* (1887—1974) alakja pár évtized alatt kikopott a kanadai magyarság emlékezetéből. Sem angol nyelvű könyveiről, sem „Az ember tragédiája”-hoz írt kommentárjáról (Winnipeg, 1945) nem tud a bibliográfia. El-

A kanadai magyar irodalomban csak a „*Montreali Kör*” tömörít több alkotót: *Kemenes Géfin Lászlót*, *Vitéz Györgyöt*, valamint a drámaíró *Szanyi Jánost*, akik a magyar kulturális örökséget illúzióktól mentesen építik be formai újításokban gazdag verseikbe. Az amerikai magyar költőkkel közösen, *Arkánus* néven irodalmi-kulturális folyóiratot szerkesztettek. *Kemenes Géfin* legjelentősebb kötetei a *Pogány diaszpóra* és a *Fehérlófia*, mely utóbbiban a magyar eredetmondát ötvözi *Joyce*, *Ezra Pound* és *Eliot* hagyományával. *Vitéz György* a *Missa agnosticiában* a bevándorlóit tudatos és lelkiállapotot elemzi. A legfiatalabb költőnemzedék (*Seres József*, *Bebek János*, *Hajós Tamás*, *Szitha Ilona*) központi problémája az elidegenedés.

A regényírók közül a legjelentősebb *Kenesei F. László*, *Sárvári Éva* és *Doma István*. A kanadai magyar írók közül a novellista *Miska János* azonosul legjobban új hazájával, bár nosztalgikus hangok az ő műveiből is kieszengenek. Az esszé művelői közül *Zalán Magda* és *Székely Molnár Imre* említendő.

A könyv zárófejezetében *Bisztray* a kanadai magyar írók szociálpszichológiájával foglalkozik. Szerinte a kanadai magyar irodalom urbánus jellegű, társadalmi érzékenység jellemzi, az alkotók ragaszkodnak a magyar és az európai örökséghez, műveiket nem tartják nosztalgikusnak, igen gyakran az ironikus hang *Bisztray*

Kanadában 1986-ban ünnepelték meg az első magyar telepesek érkezésének századi évfordulóját. Több város, így Esterhazy, Lethbridge, Edmonton magyar egyesületei emlékünnepeket tartottak, visszaidézték a zord kanadai préri első magyar pionírjainak küzdelmeit. A jubileum alkalmából különféle kiadványok láttak napvilágot. A torontói *Hungarian Studies Review* például egy különszámot szentelt a kanadai magyarság történetének. Az évfordulóra készült el Miska Jánosnak a magyar vonatkozású kanadai publikációkat feldolgozó értékes bibliográfiája, amit a multikulturális minisztérium anyagi támogatásával a reginai egyetem adott ki.

Az 1957 óta Kanadában élő szerző — szűkebb szakmáját tekintve agrártudományi szakbibliográfus —, a kanadai magyar kulturális élet fáradhatatlan szervezője. Ő az alapító elnöke a Kanadai Magyar Írók Egyesületének; három magyar és két angol nyelvű antológiát szerkesztett. Közülük a *Crossroads* (Keresztutak) című 1987-es gyűjtemény emelkedik ki, amely a Kanadában alkotó legkiválóbb magyar költők, írók műveiből nyújt válogatást. Miska János novelláiból, esszéiből, újságcikkeiből 1974-ben tett közzé egy kötetet *A magunk portáján* címmel.

A kanadai hungarológia egyik ágát a Magyarországgal és a magyarsággal foglalkozó történeti, gazdasági, kereskedelmi, politikai írások, továbbá az egyetemes magyar irodalmat tárgyaló művek alkotják. E hungarológiai kutatások létrejöttében lényeges szerepük a magyar származású szakembereknek volt. A művek értéke persze változó, a hun-magyar azonosságot bizonygató és másféle „őstörténeti csodabogarak”-tól a politikai vitairatokon át a történeti monográfiáig, irodalomtörténeti értékesekig terjed. Meglepő viszont, hogy ez a hungarológia idehaza teljességgel ismeretlen, hiszen a kanadai (—magyar) kutatók eredményeiből a magyarországi fórumokon semmi nem látott napvilágot. Igaz, néhány műnek idehaza is volt némi visszhangja, mint a montreali László T. László —, a bibliográfiában egyébként nem szereplő — kötetének (Szellemi honvédelem, Róma, 1980.), amely a második világháború alatti magyar katolikus mozgalmakat ismerteti.

A „kanadai tanulmányok” terjedelmes hányada a kanadai magyarokkal foglalkozik. A bevándorlás „hullámai”, a lokális csoportokat, a szervezeti-egyesületi-egyházi életet, az asszimiláció kérdéseit történészek, szociológusok, néprajzosok és pszichológusok vizsgálták. A „pionirkorszak” mellett különösen az 56-osok letelepedésére, beilleszkedésére irányult a figyelem. Mindezen kutatások eredményeit és forrásait bő-

imponálóan gazdag a szepirodalom adattára, s igazolni látszik a szerző többször hangoztatott véleményét, hogy a mai kanadai magyarságot a szellemi megújulás jellemzi. Ennek ékes bizonyítéka, hogy a kanadai magyar irodalom egyre értékesebb művekkel gyarapszik, s a műfordítások, illetve az angolul született alkotások révén mind sikeresebben gazdagítja a kanadai irodalmat. A hazai olvasót nem is a már ismert szerzők mellett feltűnő új nevek, a hozzánk el nem jutott kötetek lepik meg, hanem az angol nyelvű címek sokasága. Ki tartja nálunk számon például az élő klasszikus John Marlynt, aki gyerekként került Nagybecskerekre? Winnipegbe? Az 1957-ben megjelent *Under the Ribs of Death* (A halál bordái alatt) című regénye a kanadai széppróza kiemelkedő alkotása. A szerző a húszas évek bevándorlóinak erőltetett asszimilációját egy fiatalember, Hunyadi Sándor Alex Humphrey-vé alakulástan mutatja be.

Miska János igyekezett a mai irodalom előzményeit is feltérképezni. Gondos anyaggyűjtése ellenére számolhatunk elfeledett művekkel, hírlapokkal. Így kár, hogy a Károlyihoz, Jászihoz közel álló Czákó Ambró (1887—1974) alakja pár évtized alatt kikopott a kanadai magyarság emlékezetéből. Sem angol nyelvű könyveiről, sem „Az ember tragédiája”-hoz írt kommentárjáról (Winnipeg, 1945) nem tud a bibliográfia. Elfelejtődött lapja, a *Tárogató* is, mely a negyvenes évek derekán helyet adott Jászi több tanulmányának.

A bibliográfiák tulajdonsága, hogy ritkán teljesebbek. Így Miska János munkáját is kiegészíthetnénk, a szerző azonban a nálunk ismeretlen források, elérhetetlen kanadai információs rendszerek feldolgozásával értékes kézikönyvet készített. Meltóképpen összegezte a magyarságkutatás egy távoli ágának eredményeit és az egyik jelentős nyugati magyar diaszpóra életútjának dokumentumait.

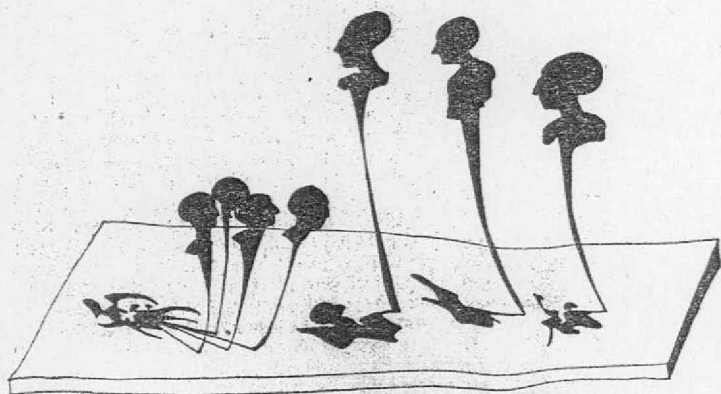
A „Montreali” kötet több alkotót: Kemenes Géfin Lászlót, Vitéz Györgyöt, valamint a drámaíró Szanyi Jánost, akik a magyar kulturális örökséget illúzióktól mentesen építik be formai újításokban gazdag verseikbe. Az amerikai magyar költőkkel közösen, *Arkánium* néven irodalmi-kulturális folyóiratot szerkesztettek. Kemenes Géfin legjelentősebb kötetei a *Pogány diaszpóra* és a *Fehérlófia*, mely utóbbiban a magyar eredetmondát ötvözi Joyce, Ezra Pound és Eliot hagyományával. Vitéz György a *Missa agnostica*-ban a bevándorlóit tudatát és lelkiállapotát elemzi. A legfrissebb talabb költőmemorandum (Seres József, Bebek János, Hajós Tamás, Szítha Ilona) központi problémája az elidegenedés.

A regényírók közül a legjelentősebb Kenesei F. László, Sárvári Eva és Doma István. A kanadai magyar írók közül a novellista Miska János azonosul legjobban új hazájával, bár nosztalgikus hangok az ő műveiből is kicsengenek. Az esszé művelői közül Zalán Magda és Székely Molnár Imre említendő.

A könyv zárófejezetében Biszray a kanadai magyar írók szociál-pszichológiájával foglalkozik. Szerinte a kanadai magyar irodalom *urbánus* jellegű, társadalmi érzékenység jellemzi, az alkotók *ragaszkodnak a magyar és az európai örökséghez*, műveiket nem tartják nosztalgikusnak, igen gyakori az ironikus hang. Figyelnek egymás műveire, szinte mindegyikük szívesen publikálna Magyarországon. A tanulmány szerzője azt sem titkolja, hogy az utóbbi években egyre több válságtünet észlelhető. Elszigeteltségük feloldása végett szükségesnek tartja, hogy részint maguk próbáljanak a kanadai irodalmak szervező részévé válni, részint a magyar irodalom figyeljen jobban a tengerentúli alkotókra. Kemenes Géfin László sorával élve ma még „örizgetik szokásaikat”, de „lassan atyáik nyelvét is elfelejtik”. Rajtunk is múlik, hogy ez bekövetkezik-e.

Fejős Zoltán

Kürtösi Katalin

Adorján Attila: A professzorok